

den korten weg verloren, maar aan vastheid van richting on-
gelooflijk gewonnen. En daarom, nu we geen zegepraal meer
 beoogen van een enkelen dag, nu zijn we niet meer gehaast,
 nu geeft het geloof ons den tijd, om den langeren weg naar
 het volksgeweten te zoeken, en droomen we ons geen over-
 winning meer, eer dat volksgeweten zal zijn ontwaakt.

Maar juist daarom eischt het oogenblik, dat we van dat be-
 roep op het volksgeweten ons rekenschap geven, weten wat
 die leus ons zegt. Niet zelden toch werd ook dat wapen
 slechts als een blikken zwaard gehanteerd, gebruikt als een
 klank, en zonder zelfbewustheid aangewend. En nu, dat moge
 in den aanvang onvermijdelijk zijn geweest, maar allengs moet
 het practisch gebruik toch door helder inzicht gewettigd worden,
 en vooral thans, nu in dat ééne woord, schier al ons streven
 opgaat, scheen mij deze ure als aangewezen, om het in naam
 onzer richting uit te spreken, wat we onder het »beroep op
 het volksgeweten" verstaan.

Gij weet toch, hoe het recht op dat wapen ons door den
tegenstander wordt betwist. Wat zeg ik. Hoe dat woord van
volksgeweten op onze lippen gewraakt, ons als oneerlijk mis-
bruik van heilige klanken verweten wordt. Hoe, zoo voert men
 ons tegen, uw geestdrijvende factie zou de uitdrukking zijn van
 den nationalen zin, uw kleine groep de nationale kleur bij uitne-
 mendheid dragen, en gij van nationale denkbeelden spreken
 mogen, waar ge niets anders dan de fantasmagorien van uw
 dweeppiek zelotisme bedoelt. Maar ziet ge dan niet, zoo vraagt
 men ons, hoe geheel ons volk zich tegen u keert, de over-
 groote meerderheid onzer natie uw streven verfoeit, en zich
 juist vastklemmt aan het heilig plechtanker der gemengde school,
 dat gij uit het oeverzand poogt los te wringen. Wat noemt
 gij u nationaal, die wat der natie heilig is, verwoest. Neen,
 wijs niet op de cijfers, die zich soms hier en ginds nog bij
 de stembus voor u verklaren. Van het wegen dier stemmen
 ziet ge zelveu liefst af, en dat enkele eierzuchtige, enkele ver-